

KUNTAINFO

Helsinki 28.3.2018

4/2018

Kuntien opiskeluterveydenhuollon järjestäminen yhtenäisenä toiminnallisena kokonaisuutena

Huoli nuorten syrjäytymisestä sekä terveyden ja hyvinvoinnin vajeista nousee yhä laajemmin esille. Lähtökohtana on, että kaikista nuorista on pidettävä huolta ja heidän hyvinvointiaan ja terveyttään on pystyttävä tukemaan sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalvelujen kautta. Osin nykyisessä terveydenhuoltojärjestelmässä nuorille kohdennettuihin palveluihin sisältyy terveydenhuoltolain säädösten kautta erilaisia toimintamuotoja, riippuen nuoren asemasta suhteessa koulutukseen, työmarkkinoihin tai niiden ulkopuolella olemiseen. Tämä ei kuitenkaan voi olla este kaikkien nuorien tarvitsemien palvelujen saatavuudelle.

Tällä kuntainfolla halutaan selkeyttää opiskelijoiden ja erityisesti toisen asteen opiskelijoiden oikeuksia opiskeluterveydenhuollon palveluihin.

Opiskeluterveydenhuollon lainsäädäntö ja ohjeistus

Opiskeluterveydenhuolto on lakisäateistä toimintaa, jota säätelee terveydenhuoltolaki sekä neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annettu asetus. Lainsäädäntö edellyttää, että opiskelijoiden terveyttä edistävän ja sairauksia ehkäisevän toiminnan sekä terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen on muodostettava yhtenäinen kokonaisuus, jonka on edistettävä opiskelijan terveyttä, hyvinvointia ja opiskelukykyä.

Lisäksi opiskeluterveydenhuoltoa on ohjeistettu sosiaali- ja terveysministeriön oppaalla (2006:12), jossa kuvataan opiskeluterveydenhuollon tavoitteet, tehtävät ja keskeinen sisältö. Vuonna 2017 on julkaistu opas (THL 20/2016) opiskeluterveydenhuollon mielenterveys- ja päihdetyön menetelmistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kotisivuilla (www.thl.fi) on saatavilla opiskeluterveydenhuoltoon liittyvää materiaalia ja ohjeistusta.

Tausta

Terveydenhuoltolain mukaan toisen asteen opiskeluterveydenhuolto käsittää lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa olevat opiskelijat. Heille suunnatut opiskeluterveydenhuollon palvelut (käytännön toteutuksena) on todettu useassa selvityksessä hajanaisiksi ja puutteellisiksi. Samoin opiskelijoiden tarpeet näyttäisivät jakaantuvan eri koulutusmuotojen kesken. Ammatillisessa koulutuksessa olevilla nuorilla on tutkimuksissa todettu olevan epäterveellisemmät elintavat sekä enemmän oireilua ja riskikäyttäytymistä kuin lukioissa opiskelevilla. Tämä lisää haasteita yhtenäisen ja toimivan toisen asteen opiskeluterveydenhuollon toteuttamiselle siten, että eriytyneet tarpeet tulee riittävästi huomioiduiksi ja kohdennetut toimenpiteet tavoittavat myös kaikkein eniten palveluja tarvitsevia opiskelijoita.

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan parhaillaan korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuoltoa koskevaa lainsäädäntöä, joka parantaisi ja yhdenmukaistaisi korkea-asteen opiskelijoiden palveluja. Tavoitteena on, että jatkossa Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö (YTHS) tuottaa kaikkien korkeakouluopiskeli-

joiden opiskeluterveydenhuollon palvelut. Muutos tulisi voimaan vuoden 2020 alusta. Uudistuksen seurauksena eri koulutusasteilla opiskelevien nuorten palvelut eroaisivat jatkossa toisistaan nykyistä korostuneemmin, jolloin tarve myös toisen asteen koulutuksessa olevien opiskelijoiden terveydenhuollon toimivaan järjestämiseen nousee entistä voimakkaammin esille. Terveysdenhuoltolaki (1326/2010) ja valtioneuvoston asetus (338/2011) velvoittavat kuntia järjestämään myös toisen asteen opiskelijoiden palvelut lain mukaisesti toiminnallisena kokonaisuutena, johon kuuluvat sekä ennaltaehkäisevät että hoitavat terveyden- ja sairaanhoidon perustason palvelut.

Vaikka suuri osa nuorista pärjää hyvin tai melko hyvin, on osalla nuorista vakavia ongelmia elämännäköisyydessä. Mikäli palvelujärjestelmä on hajanainen, se vaikeuttaa nuoren hakeutumista sekä sitoutumista hoitoon. Erityisesti mielenterveyden pulmat ovat ikäkaudelle ominaisia. Osa niistä on ikäkauteen kuuluvaa, mutta suuri osa aikuisiän mielenterveyden häiriöistä alkaa jo nuoruusiässä. On erittäin tärkeää, että kunnissa ja jatkossa maakunnassa huolehditaan opiskelijoiden mielenterveyden häiriöiden perustason hoidon järjestämisestä osana opiskeluterveydenhuoltoa.

Tällä hetkellä moni kunta järjestää opiskelijoiden perustason sairaanhoidon terveysasemilla eikä opiskeluterveydenhuollon toimipisteissä. Sairaanhoidon hajauttaminen vaarantaa jatkumon sairauksien varhaisesta tunnistamisesta hoitoon. Terveysaseman henkilöstöllä ei yleensä ole perehtyneisyyttä nuorten asioihin eikä yhteyttä oppilaitokseen, jolloin se ei voi parhaalla mahdollisella tavalla ottaa huomioon opiskelijan opiskelukykyyn liittyviä tarpeita eikä opiskeluun ja opiskeluyhteisöön liittyviä näkökohtia. Sairaanhoidon toteutuessa terveysasemilla, ei hoidossa myöskään huomioida opiskelijan opiskelukykyä. Samalla katoaa yhteys opiskelijan koulutukseen ja siihen erityisesti kuuluviin terveysriskeihin. Oireilla ja sairauksilla on erilainen merkitys opiskelijalle riippuen hänen tutkintoalastaan. Joillakin aloilla terveysongelmat voivat muodostaa esteen opiskelulle tai jopa perusteen opiskeluoikeuden peruuttamiseen. Näillä aloilla oppilaitokset tarvitsevat terveydenhuollon asiantuntemusta ongelmatilanteiden selvittämiseen.

Opiskeluterveydenhuollon kustannusvaikuttavuus

Sujuva oikea-aikainen palvelu tuottaa asiakaslähtöisyyden ja -hyödyn lisäksi enemmän kustannustehokkuutta. Tällä hetkellä, kun kuntien opiskeluterveydenhuollon palvelut ja kustannukset hajautuvat eri toiminnoille, niiden seuranta on vaikeaa. Kuitenkin voidaan arvioida, että palvelujen järjestäminen koordinoituna kokonaisuutena tuottaa kustannusvaikutusta. Samoin keskitetty järjestelmä mahdollistaa opiskelun kokonaisvaltaisen ja tavoitteellisen tukemisen. Tutkinon loppuun suorittaminen on hyödyllistä paitsi opiskelijalle itselleen myös yhteiskunnalle. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus korostaa asiakkaiden tarpeista lähtevää palvelujen tarjontaa ja muidenkin asiakasryhmien palveluissa tavoitellaan yhtenäisiä palvelu- ja hoitoketjuja.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos

Vuosina 2018–2019 on tarpeen valmistautua tulevaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutokseen. Toisin kuin korkeakouluopiskelijoilla, toisen asteen opiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto on siirtymässä maakunnan järjestämisvastuulle. Nykyisen toiminnan rakenteiden kehittäminen lain tavoitteiden mukaisesti yhtenäiseksi toiminnalliseksi kokonaisuudeksi tukee siirtymistä uuteen sote-järjestelmään, jossa opiskeluterveydenhuolto siirtyy maakunnan järjestämisvastuulle, mutta lukioiden ja ammatillisen koulutuksen oppilas- ja opiskeluhuoltolain mukaisten opiskeluhuoltopalveluiden (kuraattori ja psykologi) järjestämisvastuu on edelleen oppilaitoksen sijaintikunnalla. Tämä edellyttää toimivan yhteistyön rakentamista opiskeluterveydenhuollon ja opiskeluhuollon välille.

Toimiva opiskeluterveydenhuolto edellyttää:

- Toisen asteen opiskelija saa tarvitsemansa perustason palvelut, sekä ennalta ehkäisevän että sairaanhoidon, omasta opiskeluterveydenhuollon toimipisteestään, jotta hänen tarpeisiinsa voidaan vastata kokonaisvaltaisesti ja matalalla kynnyksellä
- Opiskeluterveydenhuolto on yhtenäinen kokonaisuus, jolla on saumattomat yhteistyökettjut erikoissairaanhoidon ja kunnan opiskeluhuollon toimijoihin mm. mielenterveysongelmien hoidon kannalta ja oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi
- Yhtenäisen kokonaisuuden kannalta opiskeluterveydenhuollon palvelut järjestetään fyysisesti samassa paikassa ja lähellä opiskelijaa, lähipalveluna
- Kunnat ja tulevat maakunnat kehittävät alueellisia toimintatapoja sosiaali- ja terveydenhuollon ja opetustoimen palvelujen kehittämiseksi
- Opiskelija saa opiskeluterveydenhuoltoon kuuluvan mielenterveyshäiriöiden perustason hoidon opiskeluterveydenhuollosta
- Opiskeluterveydenhuollon koko henkilöstö on perehtynyt erityisesti opiskeluterveydenhuollon palvelujen sisältöön ja opiskelijoiden hoidon ja tuen tarpeisiin
- Opiskeluterveydenhuollon tilastointi tapahtuu AvoHilmon ohjeistuksen mukaisesti
- Kuntien ja jatkossa maakuntien vastuulla olevassa opiskeluterveydenhuollossa toteutetaan kustannus-seurantaa
- Tulevaisuudessa maakunnat tekevät yhteistyötä YTHS:n tuottaman opiskeluterveydenhuollon kanssa opiskelijoiden palvelujen integraation varmistamiseksi

Opiskeluterveydenhuollon toimivuutta esitetään vuonna 2019 aluehallintovirastojen erityisvalvonnan kohteeksi.

Lisätietoja:

Neuvotteleva virkamies Maire Kolimaa, puh. 0295 163 389
Ylitarkastaja Ritva Partinen, puh. 0295 163 330
Ylilääkäri Ritva Halila, puh. 0295 163 420
Hallitusneuvos Anne Koskela, puh. 0295 163 384

